

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen museoliitto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi.

Esityksen mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla on tarkoitus tiivistää virastorakennetta ja kymmenestä nykyisestä virastosta muodostettaisiin viisi kirjanpitoyksikköinä toimivaa virastoa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle kuuluisivat seuraavat virastot:

- 1) Opetushallitus, johon yhdistettäisiin Kotimaisten kielten keskus;
- 2) Kansallisarkisto, johon yhdistettäisiin Saavutettavuuskirjasto Celia ja Varastokirjasto;
- 3) Kulttuuriperintövirasto, jossa Museovirasto jatkaisi virastona huolimatta nimenmuutoksesta ja johon yhdistettäisiin Suomenlinnan hoitokunta;
- 4) Kulttuurivirasto, joka olisi uusi virasto ja johon siirtyisivät Taiteen edistämiskeskus ja Kansallinen audiovisuaalinen instituutti;
- 5) Suomen Akatemia, joka jatkaisi toimintaansa voimassa olevan Suomen Akatemiasta annetun lain mukaisesti.

Virastorakenteen muutoksella tavoitellaan hallitusohjelmaan kirjattua tavoitetta virastorakenteen selkiyttämisestä sekä hallinnon keventämisestä Sivistyshallinto 2030-loppuraportin suuntaisesti. Muutosta perustellaan myös kustannustehokkuudella ja tuloksellisuustavoitteilla opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla.

Hallituksen esityksen mukaan Kulttuuriperintöviraston muodostavat 1.1.2026 alkaen Museovirasto ja Suomenlinnan hoitokunta. Museovirasto jatkaisi virastona huolimatta nimenmuutoksesta ja siihen yhdistettäisiin Suomenlinnan hoitokunta.

Ehdotetussa laissa Kulttuuriperintövirastoksi 1 §:ssä kuvataan viraston toimiala seuraavasti:

Kulttuuriperintövirasto on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle kuuluva virasto, joka toimii monimuotoisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön suojeluun, kansallisen kulttuuriomaisuuden ja kokoelmien kartuttamiseen, säilyttämiseen ja hallintaan, näitä koskevan tiedon tuottamiseen ja välittämiseen, museotoimintaan sekä museoalan kehittämiseen liittyvissä tehtävissä.

Suomen museoliitto haluaa kiinnittää huomiota virastojen nimivalintoihin. Sivistyshallinto 2030 -uudistuksen nimiä koskevassa valmistelussa tavoitteena on ollut sivistyshallinnon selkeämpi rakenne ja se, että asiakkaat löytävät helposti tutut ja tärkeät palvelut. Museoliiton näkemyksen mukaan Museoviraston selkeä ja vahva brändi häviää nimiuudistuksessa eikä uudistus myöskään tue palvelujen helppoa löydettävyyttä. Kulttuuriperintöviraston nimi kuvaa näkemyksemme mukaan viraston laissa esitettyä laajaa toimialamääritelmää, mutta samalla nimiuudistus poistaa suoraan museoalaan viittaavan museo-sanan kokonaan valtion virastojen nimistä.

Uusi perustettava virasto, johon siirtyvät esityksen mukaan Taiteen edistämiskeskus ja Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, on nimetty Kulttuurivirastoksi. Museoliitto katsoo, että Kulttuuriperintövirasto ja Kulttuurivirasto ovat nimiltään liian samankaltaiset eikä nimien perusteella ole riittävän selkeästi mahdollista päätellä miten näiden virastojen toimiala ja tehtävät määrittyvät. Museoliiton pitää perusteltuna, että Kulttuuriviraston nimi muutetaan vastaamaan tarkemmin sen tehtäviä taiteen edistämisessä. Näin erityisesti tilanteessa, jossa Museoviraston nimi muuttuisi Kulttuuriperintövirastoksi.

Museoliitto pitää ongelmallisena sitä, että aikana, jolloin julkiseen talouteen ja erityisesti kulttuurialalle kohdistuu paljon leikkauksia, tulee nimenmuutoksesta lisäkustannuksia viraston budjettiin.

Hallituksen esityksessä Laiksi Kulttuuriperintövirastosta kuvataan viraston tehtävät. Museoliiton näkemyksen mukaan lain 2 §:n 1 kohdassa esitetty tehtävä toimia kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelun asiantuntijana pitää muuttaa muotoon toimia kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelun asiantuntijaviranomaisena. Ilman viranomaisstatusta ei ole mahdollista hoitaa vaativia kulttuuriperinnön ja -ympäristön tehtäviä kuten suojelun valtakunnallisten tavoitteiden ja ohjeiden valmistelua, suojeluohjelmia, suojeluesityksiä sekä suojelun valvonnan tehtäviä, alueidenkäytön suunnittelua ja muita vastaavia tehtäviä, joita tehdään mm. alueellisten vastuumuseoiden sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kanssa.

Lisäksi Museoliitto katsoo, että Kulttuuriperintöviraston tehtäviin pitäisi lisätä selkeämmin alan kansainvälinen toiminta ja yhteistyö. Virasto hoitaa mm. kansainvälisten kulttuuriperintöalan sopimuksiin liittyviä tehtäviä ja seuraa alan kansainvälistä kehitystä.

Museoliiton näkemyksen mukaan on myös perusteltua, että viraston tehtäviin sisältyy toimialaansa kuuluvien palveluiden tuottaminen. Kulttuuriperintöviraston tehtävistä puuttuu lisäksi maininta kulttuuriperintöalan avustusten jakamisesta. Museoliitto pitää museoiden ja museoalan kehittämisen kannalta merkittävänä valtionavustuksia, joilla tuetaan museoiden ja yhteisöjen kulttuuriperintöön liittyviä hankkeita ja toimintaa sekä kulttuuriperintökohteiden säilymistä.

Digitalisaation edistämisellä on suuri merkitys museoalalle ja virastolla on merkittävä koordinoiva rooli sen edistämisessä. Virastossa on tehty kehittämistyötä mm. digitaalisen kulttuuriperinnön saavutettavuudessa, viranomaistehtäviin liittyvässä digitaalisessa tiedonhallinnassa sekä digitaalisaatiota edistävien työmenetelmien parantamisessa. Museoliitto pitää tärkeänä, että Kulttuuriperintöviraston mahdollisuudet tukea ja edistää museoalan digitalisaation kehittämistä turvataan.

Lakiesityksessä Kulttuuriperintövirastoksi esitetään, että viraston sisäisen työjaon mukaan Kulttuuriperintöviraston hallinnassa olevien museokokoelmien hallinta kuuluisi virastossa Suomen kansallismuseon toimialaan. Ehdotuksen mukaisesti myös muut esine-, kuva- ja kirjakokoelmat siirtyisivät Suomen Kansallismuseon hallintaan. Siirtoa perustellaan Museolain 3 §:llä, jonka mukaan ammatillisella museolla tarkoitetaan toimintayksikköä, jolla on kokoelma. Museoliitto muistuttaa, että kokoelmatyö tarvitsee riittävät taloudelliset ja henkilöstö- ja muut resurssit. Kokoelmien siirtäminen ja vastaanottaminen edellyttää merkittäviä lisäresursseja.

Kulttuuriperintöviraston muiden kuin Suomen Kansallismuseon hallintaan siirtyvien kokoelmien kohdalla on myös otettava huomioon kokoelmien yhteys viranomais- ja tutkimustoimintaan. Kokoelmat liittyvät viraston viranomaistoimintaan kuten rakennussuojelun selvityksiin, kulttuuriympäristön kaavoitukseen ja muuhun kulttuuriympäristön suojelutyöhön samoin kuin arkeologisen kulttuuriperinnön suojeluun. Museoliiton näkemyksen mukaan on myös huolellisesti arvioitava, minkälaisia vaikutuksia viranomaistyöhön tai viranomaisarkistoille mahdollinen siirtäminen aiheuttaisi. Museoliitto huomauttaa, että viranomaisarkistot tai viranomaistyön asema eivät saa vaarantua mahdollisen kokoelmien siirtämisen vuoksi.

Museoliitto pitää tärkeänä, että lakiesityksen mukaisen Kulttuuriperintöviraston toimintaedellytykset turvataan siten, että virasto pystyy hoitamaan tehtävänsä huolimatta valtion tuottavuusohjelmasta sekä tulossa olevista muista budjettileikkauksista.

Lakiehdotuksessa Kulttuurivirastosta 4 §:ssä esitetään perustettavaksi taide- ja kulttuurineuvosto, jonka nimeäisi opetus- ja kulttuuriministeriö. Ehdotuksen mukaisesti neuvoston jäsenten ja varajäsenten tulee edustaa viraston toimialan asiantuntemusta laaja-alaisesti eri näkökulmista. Museoliitto esittää näkemyksensä, että neuvoston tehtävien sekä nimitettävien jäsenten monipuolisten osaamisvaatimusten perusteella neuvottelukuntaan olisi perusteltua voida esittää jäseniksi myös taidemuseoalan ammattilaisia, sillä taidemuseot ovat aivan keskeisiä toimijoita kuvataiteen alalla.

Havu Petra
Suomen museoliitto ry

Tokila Leena
Suomen museoliitto ry